

Mundialització i pluralitat (Barcelona, 25-27 de novembre de 1998)

Manuel Delgado
(UB)

Els propassats 25, 26 i 27 de novembre va fer-se a Barcelona el seminari «Cultura i identitat. Mundialització i heterogeneïtzació a les societats contemporànies», organitzat per l'Institut Català d'Antropologia en el si de les Jornades Interacció'98, que organitza anualment el Centre de Recursos Culturals de la Diputació de Barcelona. L'obertura de les jornades va correspondre al professor João de Pina Cabral, de l'Instituto de Ciências Sociais de la Universidade de Lisboa, que va pronunciar una conferència titulada «Apropiació política i globalització». A continuació va intervenir una de les persones que, en un moment donat, més va fer per iniciar a l'Estat espanyol una discussió entorn els factors que fan possible l'emergència i el desplegament de lògiques identitàries: Isidoro Moreno, que va parlar sobre «Etnicitat i construcció de la identitat». La jornada la va tancar Dolores Juliano, amb una aportació —«Producció i reproducció dels discursos identitàris»— centrada en les funcions actuals de l'aparell educatiu, l'àrea en la qual ha desenvolupat la seva tasca teòrica i recercadora darrerament.

L'endemà li va tocar el torn a Verena Stolcke, de la Universitat Autònoma de Barcelona, un dels professionals que més ha insistit en una crítica als usos que el concepte «cultura» està rebent darrerament. A continuació va fer-se una taula rodona entorn de l'enunciat «Del mosaic al ca-

lidoscopi: Què cal entendre per societat multicultural?», en la qual van participar, a més de la mateixa Verena, João de Pina Cabral, Ariane Chebel d'Appollonia —de la Fondation National de Science Politique de París—, a més dels dos coordinadors del seminari, Joan Bestard i Manuel Delgado, ambdós de la Universitat de Barcelona i membres de la junta directiva de l'Institut Català d'Antropologia.

L'última de les jornades va iniciar-se amb una conferència d'Ariane Chebel d'Appollonia, «Diversitat, civilitat, civisme». La seva aportació va resultar en especial atractiva, pel fet que corresponia a una estudiantina aliena a l'antropologia que va saber posar l'accent en els perills que està implicant una certa manera d'entendre la pluralitat cultural en les societats urbanoindustrials d'Occident. La necessitat d'una relectura dels valors associats a allò que s'anomena «dret a la diferència» va fer-se en nom d'un cert «dret a la indiferència», que potser s'adequa bastant millor a les necessitats d'una lluita que ha de ser cada cop més en favor de l'aprofundiment i la generalització de la democràcia i d'una universalització dels drets de ciutadania i al ple accés als espais públics. En una línia no gaire distant d'aquesta, però ara des de l'antropologia, va pronunciar-se Joan Josep Pujadas, de la Universitat Rovira i Virgili, que va fer una aportació amb el títol «La cultura com a

trinxera: Segregació, irreductibilitat, límits, ortodòxies». La cloenda del seminari va correspondre a Josep Ramon Llobera, del Goldsmith's College de Londres, amb una conferència sobre la gènesi i les funcions sociohistòriques del nacionalisme.

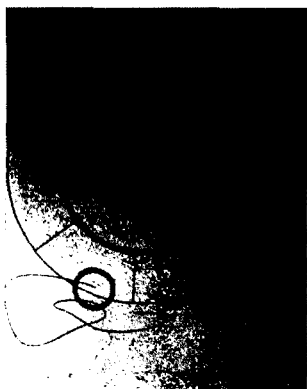
Al llarg d'aquests tres dies, més que de resoldre, es va tractar de formular amb claredat i d'una manera nova, en la mesura del que va ser possible, un seguit d'interrogants a propòsit d'un assumpte central: el de com actuen, a les societats urbanoindustrials contemporànies, un seguit d'impulsos tan paradoxals com enèrgics. D'una banda, es tracta de dinàmiques que integren els fenòmens socials en xarxes cada cop més espesses de mundialització, que tendeixen a unificar culturalment l'univers humà, al mateix temps que traça infinitat d'interseccions i encaivalcaments identitàris que impossibiliten l'encapsulament de cap individu en una sola unitat de pertinença.

La premissa podria ser que si és veritat que tota societat humana és una manifestació de complexitat —hi haurà hagut alguna vegada, en algun lloc, de veres una societat «simple»?—, no ho és menys que la nostra resulta ser-ho d'una manera especial. La seva activitat genera una xarxa immensa, indeterminada i contradictòria de fluxos que es mouen i es barregen en totes direccions, que depenen els uns dels altres, que configuren constel·lacions socials sempre inèdites i impredecibles, en el si de les quals la pertorbació és l'estat normal. No és que la nostra societat sigui complexa: és que viu de la complexitat i no cessa de produir-ne. Parlar del món actual és fer-ho de transfiguracions, de conjunts atonals, d'una ètica de la diferència en la qual sons, llenguatges, sintaxis, materials i institucions comuns s'articulen en direccions divergents i contradictòries. Tota experiència humana s'insereix avui en un pa-

norama en el qual resultaria del tot inútil cercar fronteres clares, bàsicament perquè quasi tot és ja pura frontera, llinar, espai de transició que sols pot ser viscut transversalment. L'heterogeneïtat generalitzada de la qual depèn tota societat urbana fa de la vida al seu si un colossal calidoscopi, en el qual és impossible trobar parcel·les tancades i completament impermeables, ni configuracions socials fixes.

Simultàniament, però, i en un sentit contrari, es veu com es genera una proliferació d'adscripcions col·lectives que invoquen una certa noció de «cultura» per legitimar-se i que aspiren a una compartimentació de la societat en identitats que s'imaginen clarament distingibles les unes de les altres. La seva tasca sovint es presenta com de resistència davant els processos d'homogeneïtzació cultural, però també es podrien pensar com just el contrari, mecanismes que permeten afrontar una vertiginosa tendència a la discontinuïtat i a la fragmentació de les experiències, fins al punt que —lluny del que es dona per sabut— podrien ser estratègies al servei d'allò que Lévi-Strauss anomena monoconreu, és a dir d'aquell procés d'unificació cultural que semblarien contrariar.

Aquestes dinàmiques de singularització identitària apareixen també associades a altres fenòmens nogensmenys potencialment antagonics. Poden cohesionar i dotar de raons comunitats que es consideren agreujades per asimetries de tota mena, i que reclamen la seva emancipació o drets que els són negats. Però també poden constituir-se en la coartada que justifica l'exclusió, la segregació i la marginalització d'aquells dels quals la particularitat «cultural» ha estat considerada del tot o en part inacceptable, molt sovint sota l'enganyosa forma de «reconeixement» i dissimulant-se darrere de conceptes equívocs, com ara «multiculturalitat» o «dret a la

Logo d'Interacció'98

diferència". És en tots els casos que podem observar, un i un altre cop, les nocions d'"identitat" i "cultura" organitzant entorn seu els discursos, nodrint les ideologies i centrant les discussions polítiques i les polèmiques públiques.

Els especialistes reunits en aquest seminari es consideraven d'entrada interpel·lats per aquesta realitat esquinçada i contradictòria. Tret de la professora Chebel d'Apollonia, tots ells provenien d'una disciplina — l'antropologia — a la qual és just atribuir un cert grau de responsabilitat en la configuració d'aquesta realitat, en tant que ha estat aquesta la que ha proporcionat les ideologies en curs, categories l'usdefruit de les quals s'ha revelat extremament controvertit, per com han estat distorsionades per la seva trivialització mediàtica i transformades sovint en paròdia en mans de la demagògia política. Aquest va resultar, doncs, el tema nodal del debat: fins a quin punt els antropòlegs es troben d'alguna manera apressats a revisar — a partir de la contemplació dels seus usos — els esquemes conceptuals per ells mateixos proveïts en un moment donat, dels quals sorgiren els ara per ara fetitxitzats valors de *cultura* i *identitat*?

El debat que es va produir en aquest seminari no assumí sols el mer propòsit de produir dilucidacions teòriques entre cientí-

tics socials. Més enllà, va implicar la voluntat d'aquells que sovint es presenten o són presentats amb jurisdicció sobre els fets de societat i de cultura d'exercir com a tals, és a dir de pronunciar-se en públic sobre afers que, sent de la seva competència, apareixen sistemàticament deformats per la manipulació dels poders o el tractament banal periodístic. La seva va voler ser, doncs, una reflexió compartida a propòsit d'un dilema que afecta directament el present i el futur de la nostra vida col·lectiva: és possible articular avui la tendència humana a classificar socialment i, com a conseqüència d'això, a produir coses classificades i a justificar-les després, amb el vell i encara pendent projecte modern d'una igualtat democràtica basada en els principis de la civilitat, el civisme i la ciutadania? No cal dir que no va aportar — ni ho va pretendre — la resposta a aquesta qüestió, però sí que va fer un intent d'afinar molt més el plantejament que se'n fa.

Els estudis de Molinologia, una línia d'investigació creixent. II Jornades de Molinologia (Terrassa, 1998)

Jaume Perarnau i Llorens
(MNCTC)

L'estudi, la classificació, la conservació, la restauració i la catalogació de tots aquells temes relacionats amb el funcionament, evolució i situació dels diferents tipus de molins existents a zones geogràfiques concretes i determinades, està en continuat creixement des de fa no gaires anys.

Així, des de la publicació del ja exhaurit llibre de Jordi Bolós i Josep Nuet (*Els molins fariners*. Barcelona: Ketres, 1983) fins als inventaris de Salvador Palau (*Els molins hidràulics fariners de Catalunya*. Santa Coloma de Queralt, 1992), sense oblidar els treballs de Gonçal Cutrina, Gener Aymamí, Rosa Serra, etc., la relació de treballs, alguns més aconseguits que altres, relacionats amb aquest tema, podria ser molt extensa. Si bé la major part de totes aquestes publicacions no pretenen, ni aconsegueixen altra cosa que catalogar i/o inventariar les restes físiques o documentals d'antics molins d'una zona concreta, tot

un seguit de grans interrogants queden per respondre. L'estudi de la tecnologia i de l'utilatge, definir una tipologia, avaluar les xifres de producció i comercialització, conservar el vocabulari particular de l'ofici com també els mateixos usos i costums, etc., són temes que s'han d'aprofundir. Cal no oblidar, tampoc, tots aquells altres molins hidràulics que no eren fariners o bé els encara més oblidats molins que no utilitzaven l'energia hidràulica. El cert és, però, que després d'haver-se fet dues trobades estatals sobre molinologia, el tema dona encara molt per parlar i confirma, un cop més, les nombroses línies de treball i investigació que encara es poden encetar.

En efecte, després de les Primeres Jornades de Molinologia, fetes a Santiago de Compostel·la l'any 1995, el 1998, el Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya i la Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs de la Dipu-

Inauguració de les Jornades

